SATURN

Černé obrazy ze života mužů Goyovy rodiny

VYŠEHRAD

Jacek Dehnel

SVĚTOVÁ PRÓZA

Saturn

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.ivysehrad.cz
www.albatrosmedia.cz

Jacek Dehnel
Saturn – e-kniha
Copyright © Albatros Media a. s., 2021

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS MEDIA

Saturn

Jacek Dehnel

SATURN

Černé obrazy
ze života mužů
Goyovy rodiny

Jacek Dehnel

VYŠEHRAD

Tato kniha vychází s finanční podporou
Ministerstva kultury České republiky

Z polského originálu
Saturn. Czarne obrazy z życia mężczyzn z rodziny Goya
přeložil Michael Alexa

Copyright © by Grupa Wydawnicza Foksal, 2011
Translation © Michael Alexa, 2021

ISBN tištěné verze 978-80-7601-559-3
ISBN e-knihy 978-80-760-1564-7 (1. zveřejnění, 2021)
ISBN e-knihy 978-80-760-1565-4 (1. zveřejnění, 2021)
ISBN e-knihy 978-80-760-1563-0 (1. zveřejnění, 2021)

Mojí Mámě, malířce

Když nám přítomnost nabízí jen málo radosti a nadcházející měsíce nevěstí nic než stálé opakování téhož, nezbývá než prolomit jednotvárnost úderem minulého. (…) *To, co člověk o svém životě nemůže říct nikomu jinému, vychází na povrch, a tato drobná dřívka a ptačí chmýří pak snášíme do hnízda nějaké staroslavné měšťanky, anebo dávných Židů.*

Pascal Quignard (přel. Matouš Jaluška)

Pověz mi, kdo vymyslel otce, a ukaž mi větev, na kterou ho pověsili.

R. M.

1

Hovoří Javier

Na svět jsem přišel v ulici Zklamání. Teprve až mi bylo osm, deset let, zaslechl jsem, schovaný ve spíži, jak naše kuchařka vyprávěla brusiči, odkud se ten název vzal: kdysi dávno čtyři pohlední *majo* honili krásnou dívku, běželi naší ulicí, tudy, těsně kolem oken našeho domu, který tenkrát ani nestál, podél výkladů obchodu s parfémy a zlatými přívěsky, který tehdy ještě nebyl otevřen a ve kterém ještě neúřadoval starý don Feliciano, protože ještě nebyl na světě; a ta dívka běžela, ach, běžela, a ti *majo* ji honili, ach, honili, až ji chytili; a byli tak rozvášnění, že jí roztrhali celé šaty, strhli mantilu a šál, kterým si zahalovala tvář – a vtom zůstali stát jako opaření. Poněvadž pod atlasem a damaškem se ukázalo smrduté tělo, suchou kůží pokrytá umrlčí lebka cenící žluté zuby. Rozprchli se na všechny strany, tělo se rázem i se všemi stužkami a volány obrátilo v prach a ulici se od té doby začalo říkat ulice Zklamání. To říkala kuchařka s rukama v bok – viděl jsem to klíčovou dírkou ve dveřích do spíže –, statná, zarudlá, ozářená deštěm jisker, a brusič, který příběh neznal, poněvadž pocházel odněkud mimo Madrid, přikládal k otáčejícímu se kameni další nože a nůžky, přitakávaje a mruče mezi jedním a druhým skřípěním. Ale otec – jsem o tom veskrze přesvědčen, i kdyby to tenkrát neřekl, i kdyby to nevyplivl

spolu s dalšími urážkami, jimiž mě častoval – se vždy domníval, že se takto jmenuje, protože já, Javier, jsem na svět přišel v domě, který v ní stál, v alkovně v patře, v bytě portrétisty a místoředitele Královské manufaktury tapisérií Santa Bárbara, záhy královského malíře, Francisca Goyi y Lucientes.

HOVOŘÍ FRANCISCO

Když Javier přišel na svět, ještě v Calle de Desengaño, starší děti už nežily; ani prvorozený, Antonio, ani Eusebio, ani malý Vincente, ani Francisco, ani Hermenegilda; Maríi de Pilar nepomohlo ani jméno, kterým jsme ji vložili pod ochranu Naší Paní Zaragozské. Javierovi jsem to nikdy neřekl – protože v té době jsem se snažil děti nerozmazlovat, vychovat z něj opravdového chlapa, ne jako teď, když mi zjihlo srdce a stala se ze mě stará, slzy ronící bačkora, navíc hluchá jako pařez, to ale zase pomáhá při snášení dětského vřískání – zkrátka: Javierovi jsem to nikdy neřekl, ale když ho La Pepa porodila a ležela v posteli, unavená, s černými prameny vlasů přilepenými k mokrému čelu, na kterém světlo dopadající z okna tvořilo velkou skvrnu jako olovnatým plavajzem, vyrazil jsem do města a vyřvával všem známým i neznámým, že v Madridu není krásnější pohled než na tohohle kluka.

Po něm jsme to zkoušeli dál, vycházeli jsme z toho, že ani on s námi nezůstane dlouho. Když se zrovna moje manželka blahé paměti, Josefa Bayeuová, nebo prostě La Pepa, nestrojila, ležela v posteli – buď v šestinedělí, nebo s dalšími krváceními, úplně jako královna Marie Luisa, která rodila jedno mrtvé dítě za druhým. Jednou jsem to zkoušel spočítat, a bylo to asi dvacetkrát. Ale, bohužel, přežil jenom Javier. Bohužel jenom a bohužel Javier.

2

Starci

Staroba je odpudivá. Její pachy a povrch. Slzící oči, spojivky nalité krví, lysiny v řasách a obočí, svěšené tělesné faldy, lišeje. Její hamižnost ve vysávání zbytků, její obžerství, když se s hlasitým mlaskáním vrhá na misku.

Říká se, že je krásné zestárnout ve dvou. Copak se člověku krásněji stává červem nebo prašivcem lépe ve společnosti než o samotě? Ze všech sabatů světa je nejhorší sabat staroby, na který se mladí neslétají, ale loudají s maskami zvrásněné kůže na hladkých tvářích.

Oko, neméně slabé než zbytek těla, vidí jenom nejvýraznější kontrasty: světlou skvrnu na špičce nosu těsně nad tmavou čárou bezzubých úst. Černé, mrtvolné stíny pod závorkami oblouků obočí, a kolem nich světlé kruhy tváří a čela. Lesk stříbrné lžíce nad prohlubní talíře, mlaskání, vyhublé prsty vystupující z přítmí širokého rukávu. A černé, touhou rozšířené zorničky, obklopené bělmy vytřeštěných očí. Nažrat se života, než skončí.

Och, s jakým odporem se díváme na své rodiče, když se proměňují v lenivé, nenasytné bestie, porouchané mechanismy, nádoby, ze kterých teče.

Och, s jakým neporozuměním se díváme na své děti, když v nás vidí lenivé, nenasytné bestie, porouchané mechanismy,

nádoby, ze kterých teče. Uvnitř jsme nadále mladým chlapcem s ambicemi, který odchází do velkého města s jediným uzlíčkem; jsme mladou, nikoli nepohlednou dívkou, která si říká: „Och, živote, ještě uvidíme, kdo s koho!“

3

HOVOŘÍ JAVIER

Je mu dobře, tam ve Francii. Všechno mi tu opakují. V jednom kuse vysedává, vdovec, manželka je dávno v Pánu, spokojený, starý lišák, vykrmený jezevec, šedivý hlušec, maluje si jakési malichernosti, hlouposti, jakési miniatury na slonovinu, jakési kresbičky; Leocadia mu chystá jídlo, pečuje o něj, krájí jablka na čtvrtiny, osobně, protože od služky mu to nechutná, a pak se oddává, komukoli ji napadne – v Bordeaux je příležitostí víc než dost, v poslední době je prý s nějakým Němcem, který ani neví, že není tak *weiss*, na jakou vypadá. Rosario, pardon, Beruška, neříká jí jinak než „Beruško", sedí u něj a „společně tvoří". On něco zlehka kreslí, mimochodem stěží obrázky vhodné pro dívku jejího věku, byť dceru lehké holky, byť toho už v životě viděla dost, a ona se to, kostrbatě, snaží zopakovat. Křivka tam, kde by měla být rovná čára, přímka tam, kde by měla být křivá, ale především je to nudná čára. Nudná, jednotvárná, bez půvabu. Otec pak bere nový papír – vidím to, prostě to vidím –, něco si pro sebe bručí tak, jak bručel odjakživa, a pokud nebručel odjakživa, pak přinejmenším od té doby, co ohluchl, a jediným pohybem udělá z listu papíru bankovku: čarodějnici letící na švihadle, starého rohatého muže s mladou žínkou (že ho ani nenapadne, že portrétuje sebe sama!), odsouzence přidušeného

garotou, jinými slovy: ideální kresbu, na jakou bych rázem našel několik kupců. A podává je tomu spratkovi. A ona mhouří oči, skotačí u jeho židle a usmívá se, vyplazuje malý ještěrčí jazyk, jistě zděděný po matce, a „pomáhá se stínováním“, tedy pokrývá těmi svými tupými čarami faldy šatů, části druhého plánu, vlasů. A otec říká „světlejší“, „tmavší“, „světlejší“. A tak ochotně a ve vzájemném porozumění proměňují bankovku v čmáranice, které by se hodily nanejvýš na tabákové dutinky.

HOVOŘÍ FRANCISCO

Je mi dobře, tady ve Francii, i když je špatně tady ve stáří. Když je slunce silné – i když ne tak silné jako v Madridu – vidím líp, pak začínám malovat. Už nemám síly na velká plátna, vlastně už jen taktak chodím, je tu jeden mladík, který utekl ze Španělska, de Brugada; tráví s námi spoustu času, dokonce se naučil, jak se mnou mluvit – ne jako dřív, pomocí kartiček, které se mi špatně četly, ale rukama, podle systému otce Boneta. Předevčírem jsem ho za to sprdl, mával prackama, jako by chtěl všem kolem ukázat, že se starý Goya nejenže sotva pohne, ale že je hluchý, hluchý, hluchý jako pařez, jako kámen, jako štětec, jako klika, jako smotek starých hadrů rozpohybovaný černou magií. Nejspíš smrdím chcankami, mám totiž nemocný měchýř, ale sám to necítím, už nemám ten nos, co dokázal zavětřit vlhkou pipku, co šla ulicí… vidím jenom, jak se ostatní šklebí, když přijdu moc blízko, a protože se mě nechtějí dotknout, snaží se svoje šklebení zakrýt, což je ještě víc ponižující. Nosím troje brýle. Troje brýle na jednom velkém frňáku. I když, tak velký zase není. Slábne mi zrak, ruka taky. Chybí mi všechno – kromě vůle.

Nějakou dobu jsem dělal litografie, kreslil jsem po paměti býky… Brugada mi pomáhal, položil kámen na stojan, připevnil ho, a já jsem si čmáral a škrábal břitvou, s velikou lupou ve druhé ruce, protože bez ní jsem neviděl skoro

nic – ale asi dvakrát se kámen na stojanu uvolnil, jednou mi skoro rozdrtil nohu, na špici střevíce dokonce nechal čárku, podruhé žuchl na zem, když malá Rosario stála jen asi o tři kroky dál. Všechna práce vyšla vniveč. A v tom druhém případě jsem měl krásnou scénu, zrovna dokončenou. Nechal jsem to plavat. Tím spíš nemám síly na velká plátna, navíc moje Beruška už dospěla k malování, přemýšlím, že ji pošlu studovat do Paříže, napsal jsem dokonce pár dopisů, třeba by ji Ferrer dostal k Martinovi, není prý špatný. Nebude to plýtvání penězi. Protože tady je koho učit, ne jako s tou babou Javierem, který se k ničemu nemá, jenom se válí jak larva, jako kus tlustého masa v pekáči, ve ztuhlé omáčce, nechce se mu za mnou přijet, nechce se mu přenést přes Pyreneje ten svůj oplácanej zadek, a já, stařík, musím jezdit tam a zpátky jako mladý stehlík, protože jinak bych neviděl svého nádherného Marianita. Docela jako by nemohli nechat na chvíli obchod obchodem a přijet na chvíli za svým otcem, co je nad hrobem. Ale mám tu Berušku a s Beruškou to není ztráta času, dokonce jsem byl její kresby ukázat v Madridu, všichni profesoři Akademie byli nadšení a říkali, že je jako malý Rafael v sukních, jako malý Mengs v atlasu. Mengs je vedle ní břídil. Takový talent svět nikdy neviděl. A tak sedíme spolu, něco jí kreslím na kus papíru a ona kresbu pozorně kopíruje, kolik píle, kolik zdatnosti, taková nádherná čára! Ještě se nevypracovala, to je pravda, ale je cítit génia. Goya toho génia cítí. Ona si kreslí, Leocadia těká po domě nebo jde do města, žena ostatně musí mít pro co žít, vždyť jsme ve Francii, ne ve Španělsku, přece ji nebudu držet doma pod zámkem. Ona si kreslí, já ze zásuvky vytahuju slonovinové destičky, barvy, tenké štětečky a se zvětšujícím sklem nanáším tmavý podklad z mouru setřeného z lampy, a potom přidávám pár kapek vody. Co je to za světy, kolik postav, duchů, tužeb se v nich točí – mrzáci, vězňové, pupkatí skřeti, staré vědmy; dívám se přes svou lupu a nemůžu se vynadívat, kolik se toho může na takové malinké destičce odehrát, když voda rozpouští saze. A potom, lup-šup, začínám malovat. Když to

nevyjde, a nevychází mi to čím dál častěji, nemilosrdně malbu seškrábu, protože vím, že voda rozpouští čerň v naprosté shodě s tokem mých myšlenek a brzy přinese něco ještě lepšího. Něco bolestnějšího.

S Javierem jsem taky sedával jako s Beruškou – říkal jsem si, že když můj tatínek, obyčejný pozlacovač, mohl zplodit takového malíře, jako jsem já, tak co teprve dokáže můj syn! To jsem si říkal postupně o všech, o Antoniovi, Eusebiovi, Vincentovi a Franciscovi, a oni všichni umírali, jen někteří z nich se dožili takového věku, aby udrželi v ruce tužku, a co teprve, aby udivili svět svým talentem; dokonce i s Javierem to bylo mockrát jenom o fous, jen taktak – jako když měl neštovice a celou noc jsem ho nosil v náručí, místo abych maloval nebo abych si zaskákal s nějakou holkou, a on, rozpálený a vyčerpaný pláčem, na chvíli usínal a zase se budil; když jsem o tom řekl králi, byl tak dojatý, že mě chytil za ruku a dlouho jí potřásal, a pak začal hrát na housle, což asi mělo svědčit o soucitu toho starého dědka. A protože neměl druhého houslistu za závěsem kvůli náročným pasážím, jako když vystupoval před dvorem, a já jsem ještě nebyl hluchý, bylo pro mě snadné, abych… No co, každý soucítí takovým uměním, na jaké se zmůže – já jsem svými mistrovskými díly soucítil s celým živým, krvácejícím Španělskem, on soucítil s nemocným dítětem a jeho otcem vrzáním na housle. Aspoň něco. Ale nebylo to jenom tenkrát; celé Javierovo dětství jsem se snažil k němu nepřilnout; bál jsem se, že odejde jako předchozí nebo jako ti, které Pepa nedonosila později: krvavé cáry, špína na prostěradlech, zrůdnosti, které bych radši, stejně jako tolik dalších, neměl před očima, ale neustále je vidím – když zavírám oči, když spím, když jsem vzhůru, když sleduju kapky vody rozpouštějící čerň na destičce ze slonoviny, vidím nejenom mrtvoly zastřelených u zdi, nejen jeptišky znásilňované francouzskými žoldáky, ale i ty ohyzdnosti, které z ní vycházely, skřety, homunkuly, co by

se vešli do hrsti; jeden s přerostlou hlavou, druhý zase úplně bez noh, hnus, hnus.

Ale jeden z nich vydržel, a právě s ním jsme vysedávali jako teď s Rosario – ech, nejkrásnější chvíle, když jsem viděl, jak se stával věrnou kopií svého vlastního otce, ba jeho, čili mým, mistrovským dílem: jak vyndával z kazety štětce, špachtle, nejrůznější dráty a škrabky, jak si prohlížel různé pigmenty a ptal se, z čeho se vyrábějí… a přesto neměl talent; cítil jsem to od samého počátku, ale nalhával jsem si, že z něho nakonec přece jen něco vyroste; kdepak. S vykládáním, žvaněním o pigmentech, o barvách byl první – ale když se měl postavit k plátnu, k papíru, byl hned vrtošivý, nesmělý, že se stydí, že to neumí, že tohle, že tamto; až mě postupem času napadlo, že to dělá naschvál, natruc, takže jsem ho za to několikrát sprdl, pořádně jsem na něj zařval, jako na kluka, ale pak to bylo ještě horší. Nechtěl se mnou malovat, nechtěl chodit ke mně do pracovny, byl čím dál znechucenější a nedůtklivější. Nevím, kde se to v něm vzalo, po mně to určitě nemá. Takže zbývá matka. A ona byla, opravdu, nedůtklivá, i když pracovitá žena. Moc chytrosti nepobrala, ani moc nemluvila, tím líp. Jenom se ráda oblékala. Copak se ale neoblékají rády všechny?

HOVOŘÍ JAVIER

Ne že by mi nedovoloval se k němu posadit. Dovoloval. Ovšemže jen pokud, samozřejmě, byl v Madridu, pokud měl dobrou náladu a věnoval mi byť trošku pozornosti; někdy totiž maloval celé dny, jako v horečce, šeptaje si pod nosem jakési mnohočetné nadávky, a potom ještě dlouho do noci, v cylindru, ke kterému si připevnil několik svíček, vždy těch nejlepších, které dávaly nejsilnější a pokud možno bílé světlo; pokud takové neměl, udělal scénu, vzbudil matku a služebnictvo a poslal někoho do krámu, aby bušil do dveří tak dlouho, dokud majitel nevstane, neotevře a neprodá ty

nejlepší svíčky pro pana de Goya, známého zuřivce. A také odjížděl – dostával zakázky tady či tamhle, maloval ministra v jeho domě nebo vévodkyni v jejím paláci nebo velké plátno do jakéhosi kostela, který si samozřejmě musel prohlédnout na vlastní oči, aby věděl, odkud dopadá světlo, jaký odstín získává ve slunci kámen, ze kterého byly postaveny zdi, z jaké dálky a pod jakým úhlem se lidé budou na obraz dívat, a jakou zkratku tedy použije. Vytrácel se na celé týdny, nezáleželo, jestli kvůli práci nebo lovu se Zapaterem, svým přítelem ze školy… Matku pouze informoval; ostatně i kdyby věděla, co občas říkal o sobě a o Albě, kdyby jí řekl: jedu za vévodkyní a hodlám si s ní užít, pouze by sklopila zrak, protože dovedla jen to. A podlehnout mu, když přišel čas na další těhotenství, na další nedonošení.

Avšak když mi bylo devět, odjel na dlouho – ne že by k tomu nedocházelo, tentokrát však zmizel na delší dobu, než oznámil; přicházely dopisy z Cádizu, ale psané cizí rukou – už tenkrát jsem dokázal rozpoznat jeho skloněné, poněkud kostrbaté písmo s dlouhými ocásky *s* a *y* – matka celé dny seděla ve svém pokoji nebo ke mně v náhlém popudu vtrhla a začala mě objímat a líbat, prudce, přemrštěně, takže jsem se chtěl co nejrychleji vytrhnout z těch tuhých manžet a škrobených krajek; pokud se mi v tom chaosu podařilo se na ni podívat, viděl jsem, že měla od pláče opuchlé a tenkou červenou čárkou obtažené oči, nalité krví, takže bělma byla úplně růžová; její rysy ztvrdly zoufalstvím, jako se to někdy stávalo v těhotenství; vypadala žalostně, tudíž podíval-li jsem se na ni, neměl jsem srdce se jí pokoušet vytrhnout a strnul jsem jako do sítě chycený vrabec, když jej člověk vezme do ruky, a čekal jsem, dokud neuspokojí svou potřebu neodbytného objetí. Celkem vzato se mi ale dařilo vyhýbat se pohledu do tváře, zmítal jsem se vpravo vlevo jako vzteklý, jen abych se na ni nemusel dívat – pak jsem se mohl vytrhnout a utéct do kuchyně nebo patia.

Vrátil se v hrozném, zbídačelém stavu, vlastně ho do domu vnesl vozka se sluhou, opřeného o jejich ramena – byl sinalý,

zelenkavý, jakoby uplácaný ze špinavého vosku, příšerně vyhublý, s hlavou zavázanou bílým šátkem; ale nejzvláštnější bylo téměř naprosté mlčení, které jej provázelo. Žádné jásání, žádné pozdravy, žádné vydávaní povelů; pokud už matka musela něco říct, řekla to šeptem, jako by se bála narušit posvátné ticho. Každé zašustění šatů, každé ťuknutí podpatku se zdálo být příliš hlasité.

Teprve navečer, když mě služebná ukládala ke spánku, mi řekla: „Chudáčku, teď máš úplně hluchého tatínka."

Potom ležel ještě několik měsíců – obličej se mu zakulatil, začal kreslit do sešitu, začal být nerudný jako muž, který se uzdravuje. Neustále volal, že něco chce, nebo zuřil, že nemůže malovat; a protože ohluchl, byl velmi hlučný; jeho silný hlas zněl celým domem, od krámu dona Feliciana v přízemí, kde rozechvíval skleněné flakónky s parfémy, takže potichu zvonily, až na půdu, kde hýbal schnoucími prostěradly. „Javieeereee," vřeštěl, „Javieeereee, pojď k tááátovi!" a já jsem utíkal, kam se dalo, jako jsem dřív utíkal před matčinými utiskujícími objetími.

Zmrzačenost je cizost. Člověk, který přišel o ruku, vůbec není ten stejný člověk co předtím, i když bez ruky. Je to člověk, který má místo ruky chybějící ruku, úplně nový orgán, na který je zakázáno se dívat, o kterém je zakázáno mluvit. Protože stejně jako na těle vyrostla namísto ruky chybějící ruka, vyrostlo i v duši namísto něčeho chybějící něco, bolavý, tklivý orgán jitřící staré vzpomínky. A ti, kteří přicházejí o celý smysl, přicházejí o nepoměrně víc – o celý svět přístupný pouze prostřednictvím tohoto smyslu; ba ještě více. Nejen o melodii zarzuely, nejen o způsob, jak La Tirana vyslovovala na jevišti, s tím lechtajícím bubláním, cukrováním, ale i o šumění šepotu šířícího se hledištěm, výkřiky ozývající se ze vzdálenějších řad, skandování, tu společnou vlnu zvuků, kterou jí všichni jako jeden děkovali za zvuky, které posílala zpoza rampy, jako dvě protější moře – stovky hrdel diváků proti jejímu jedinému, neopakovatelnému. A *sainetes*, u kterých se kdysi smával, všechny ty scénky s ženou

s pomeranči a bojovnými *majos*, s přemoudřelými doktory a vychytralými uličníky, kteří vždy trvají na svém – och, učil se písně zpaměti a zpíval si je potom při práci, dokonce i po letech, když sebe sama neslyšel a zpíval příšerně falešně; toto všechno ztratil. Už nedocházelo ani k přípravám k odchodu, soukání se do kabátu s prýmky a zlatem obšívaných kalhot, na které byl tak pyšný (ač dávno už neměl pas torera, o čemž matka nikdy neváhala utrousit pár slov)… A noty, které posílal svému oblíbenému Zapaterovi, noty *sainetes* a *seguidillas*, kolik s tím měl práce, běhání po stáncích, aby sehnal nejnovější kusy! Všechno to zabalil a odeslal koňskou poštou do Zaragozy, a když se vrátil, říkal: „Toto je moje poslední rozloučení s hudbou, ať se s tím Martín potěší, ode dneška přestávám chodit na místa, kde bych tyhle písničky mohl slyšet… zařekl jsem se, že se musím, ksakru, držet nějakých zásad a uchovat si, ksakru, nějakou mužům vlastní důstojnost!“ což si bručel pod nosem celou cestu až domů, a večer zase vycházel, oblečený do jednoho ze svých vyšívaných kabátů *majo* a smál se až k slzám s jinými, sobě podobnými. Od té doby, co přišel o sluch, si už nikdy neoblékl kabát *majo*, ani z legrace, jako by to byly šaty po zesnulém.

HOVOŘÍ FRANCISCO

Jsou věci, o kterých se nedá mluvit. Dá se o nich jenom malovat. A popravdě, ani to ne.

HOVOŘÍ JAVIER

Z lůžka ke stojanu se tedy ploužil cizí člověk. Především cizí nám – protože k němu nedoléhala žádná slova; seděl ve své pracovně jako ryba v akváriu, špinavém, tmavém, pokrytém zvláštním porostem: rolemi plátna, slepými rámy, seškrábanou barvou, a pracoval bez vydechnutí, často po nocích, kvůli

čemuž spotřeboval mnohem víc svíček než dřív, a oblečení a celá podlaha pracovny byly poseté kapkami a perleťovými šmouhami vosku; přijímal všechny zakázky, jen aby si dokázal, že pořád umí malovat, začal chodit na schůze Akademie, aby rozprášil všechny pomluvy, že „Goya je vyřízený", které šířili nepřejícní mazalové, a seděl na těch schůzích, aniž by rozuměl, přitom se tvářil – tak si to alespoň představuji – moudře, jako by slyšel každičké slovo a hluboce nad nimi přemítal; maloval na plech strašidelné obrázky – požár, trosečníky na holé skále, loupežníky zabíjející poutníky, vězení, blázny tlačící se na chodbách nemocnice; dodnes mám v paměti celé scény: obličeje deformované strachem, vymknuté ruce, rozpačitá gesta; přikrádal jsem se tak blízko, jak jen to šlo, a sledoval jsem z úkrytu, zpoza nějakého plátna nebo židle, jak supí a mručí, když odstupuje od obrazu a zase k němu přiskakuje, nanáší na plátno mastnou, olejnatou čerň pout, stříkance bílé pěny obtékající mrtvolu, tmavočervené, suché skvrny – krev vsakující se do písku pod koly dostavníku. Pokud si všiml, že stojím kousek od něj – zahlédl mě koutem oka, pošimral jej dech na hřbetě levé ruky spuštěné k zemi nebo prostě vycítil něčí přítomnost a kondenzaci pozornosti, jak se to občas stává každému z nás, prudce se otáčel a vyháněl mě za dveře; někdy to vypadalo jako nějaká hra: hučel, výhružně štěkal a vrčel, lechtal mě v podpaží; zpravidla se ale skutečně zlobil, zvláště když maloval scénu z ústavu pro choromyslné – okamžitě ji zakryl plátnem a nahmatal nějakou lištu nebo hadr, aby mě vyhnal z pracovny. Potom ji poslal spolu s dopisem Zapaterovi, co s ní jeho dědicové provedli, nevím, ale sobě namaloval druhou, úplně stejnou, o několik let později. Tak či tak, nedokázal jsem se s ním dorozumět. Neuměl ještě odezírat ze rtů, já jsem skoro neuměl psát; dráždilo ho, jak jsem pomalu, lopotně skládal písmena, a snažil se uhádnout slova; pokud se podařilo, čekal na další, další se snažil uhádnout, ale u několikátého zapomněl, jaké bylo první, což ho dopálilo ještě víc. Tehdy jsem pochopil, proč máme velký dům. Velké domy slouží ke vzájemnému